

ДІАГНОСТИКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Наведено результати досліджень сутності, етапів та інструментарію діагностики ефективності діяльності підприємств. Дж. 11, рис. 2, табл. 1.

Ключові слова: діагностика, капітал підприємства, система аналізу, соціально-економічна система підприємства.

Постановка проблеми. Важливе місце в процесі оцінювання функціонування підприємства має діагностика ефективності його діяльності. За твердженням науковців та провідних економістів, саме діагностика ефективності стає ключовим чинником формування стратегії діяльності для досягнення кращих результатів.

Стан вивчення проблеми. Питання діагностики ефективності діяльності підприємств досліджені досить широко. Проте питання концептуальних підходів щодо інструментарію аналітичних та узагальнюючих показників потребують більш детального та поглибленого дослідження.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження етапів процесу оцінювання ефективності діяльності підприємства, класифікація та узагальнення існуючого інструментарію діагностики ефективності діяльності підприємства, групування внутрішніх показників для системної оцінки ефективності діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам теорії, методології і практичним питанням діагностики ефективності діяльності підприємств присвятили велику кількість наукових праць закордонні і вітчизняні економісти: О.І. Амоша, Дж. Блэк, А. Браверман, С.Г. Дзюба, П.В. Журавльов, Дж.М. Іванцевич, В.М. Колпаков, А.А. Лобанов, В.Д. Пагрушев, Ф.Ю. Поклонський, М.Г. Рак, Д.С. Синк, Г.М. Скударь, А.А. Томпсон, С.В. Шекшня та ін. Однак внаслідок складності й багатоаспектності цієї проблеми в сучасних умовах існують питання, які потребують більш детального та поглибленого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Термін „діагностика” (від грец. diagnostikos - спроможний розпізнавати) дослівно перекладається з давньогрецької як розпізнавання стану об'єкта за другорядними ознаками. Інший можливий переклад цього терміна - вивчення стану об'єкта, у тому числі й економічного. Існують різні підходи до визначення сутності діагностики. Слід зазначити, що поняття «діагностика» раніше, в економічному значенні, вживалося здебільшого як синонім дослідження, вивчення чинників впливу на підприємницьку діяльність. Сьогодні під діагностикою слід розуміти процес оцінки (на основі комплексу методичних прийомів) стану об'єкта, предмета, явища чи процесу управління, що дає змогу виявити в них слабкі ланки та «вузькі місця» [6, с.5].

Схематично процес оцінювання ефективності діяльності підприємства представлено на рис. 1.

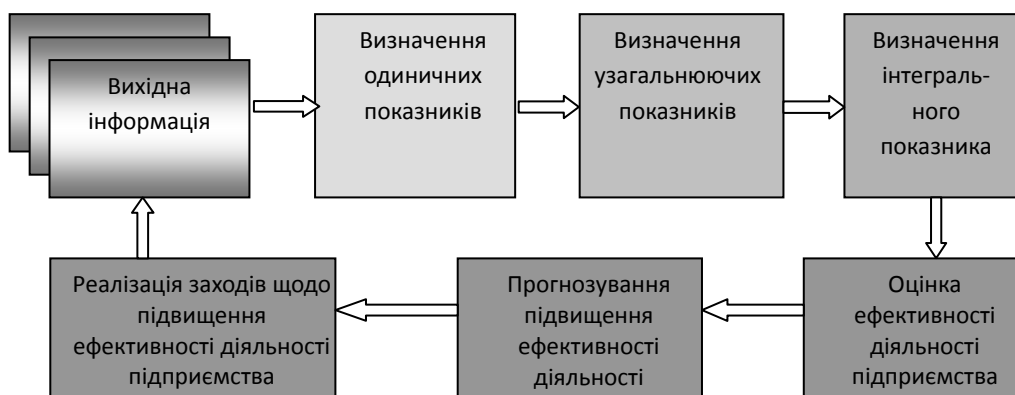

Рис. 1. Схема процесу оцінювання ефективності діяльності підприємства

Джерелами інформації для проведення діагностики та оцінки ефективності діяльності підприємства є дані статистичної та фінансової звітності підприємства. Отримана із цих джерел інформація опрацьовується, будуються аналітичні таблиці одиничних (аналітичних) показників, на підставі яких розраховується система узагальнюючих (синтетичних) показників. Вони є базою розрахунку інтегрального показника, на підставі якого можна зробити оцінку ефективності діяльності підприємства. На цій основі визначаються кращі співвідношення розподілу капіталу підприємства, основні резерви підвищення продуктивності праці, зниження собівартості продукції, прийнятні джерела фінансування, резерви поліпшення ефективності використання основного та оборотного капіталу, оптимізується організаційна структура. На базі дослідження всіх сторін діяльності підприємства розробляються рекомендації з удосконалення механізму організації виробництва, підвищення ефективності функціонування підприємства, створення та впровадження технологій аналізу та контролю за фінансово-економічним станом.

Процес діагностики — це не одноразова дія, а постійна систематична діяльність, ефективність якої значною мірою обумовлюється нагромадженням досвідом.

Діагностика розглядається як необхідний етап дослідження проблем, що мають місце у процесі життєдіяльності певної системи, який відбувається після виявлення проблеми у результаті контролю. Отже, діагностика - це процес розпізнавання й визначення позитивних, або негативних (кризових) тенденцій у діяльності підприємства на основі виявлених локальних змін, установлених залежностей, а також показників, що мають особливо великий вплив на ефективність діяльності підприємства.

Залежно від характеру дослідження виділяються:

- 1) етіологічна діагностика;
- 2) симптоматична діагностика.

Так, під етіологічною діагностикою слід розуміти систему аналізу економічної діяльності підприємства, що побудована за принципом «від причини до симптому», тобто за принципом зосередження основної уваги на встановленні причинно-наслідкових зв'язків між подіями внутрішнього та зовнішнього середовища господарювання. Така система діагностики дає змогу передбачати розвиток позитивних чи, навпаки, деструктивних процесів на підприємстві.

Симптоматична діагностика — це система аналізу, що передусім фіксує позитивні чи негативні вияви різноманітних чинників, а потім досліджує їхні причинно-наслідкові зв'язки. За створення такої системи основна увага приділяється достовірності та повноті фіксації змін внутрішнього та зовнішнього середовища, тобто система працює за принципом «від симптому до причини». Таким чином, процес діагностики економічної діяльності підприємства передбачає побудову системи аналізу, що уможливило задоволення потреб як внутрішніх, так і зовнішніх користувачів.

Ефективність функціонування кожного підприємства залежить насамперед від того, відповідають чи не відповідають управлінські рішення реальному стану ринкового середовища господарювання (з урахуванням власного потенціалу підприємства). Базою для обґрунтування і прийняття оптимальних управлінських рішень має бути діагностика ефективності діяльності підприємства, етапи якого подано на рис. 2.

У ході діагностики всі сфери діяльності підприємства аналізуються та оцінюються з позицій досягнення кращого економічного результату за рахунок оптимально ефективного (у тому числі і з погляду ліквідності, уникнення ризику банкрутства) використання наявних ресурсів, передусім фінансових.

Для оцінки ефективності діяльності підприємства пропонується модель діагностики таких показників ефективності:

- 1) виробничої діяльності;
- 2) використання необоротних активів;
- 3) використання трудових ресурсів;
- 4) використання матеріальних ресурсів;
- 5) використання фінансових ресурсів;
- 6) розрахунків з дебіторами і кредиторами.

Статичний аналіз цих показників покаже досягнутий рівень ефективності діяльності підприємства. Ретроспективний, оперативний, прогнозний та комплексний аналіз через визначення факторів впливу на ефективність діяльності підприємства буде індикатором виявлення трансформаційних процесів відтворення ресурсів підприємства, а оцінка управління ефективністю діяльності підприємства через методи моніторингу, експрес-діагностики та моделі «результат-витрати» дасть об'єктивне визначення ефективності діяльності підприємства.

Під системою діагностики слід розуміти єдність концепції, підходів, принципів, механізмів, технологій та конкретних алгоритмів постійного простежування цільових точок соціально-економічної системи підприємства. З цією метою пропонуються групи внутрішніх індикаторів - складових показників ефективності діяльності підприємства. Їх пропонується розробляти індивідуально для

кожного підприємства з урахуванням його цілей і стратегій, що відображає пріоритети ефективного функціонування [10, с.136]. Методика визначення рівня показників ефективності внутрішніх складових підприємства проводиться відповідно до запропонованого підходу (табл. 1).

При експрес-оцінці рівня внутрішніх індикаторів складових ефективності функціонування підприємства достатньо розглянути три-чотири ключових узагальнюючих показники оцінки кожної складової внутрішніх індикаторів складових оцінки ефективності функціонування підприємства, при деталізованій оцінці кількість аналізованих показників може бути значно вищою.

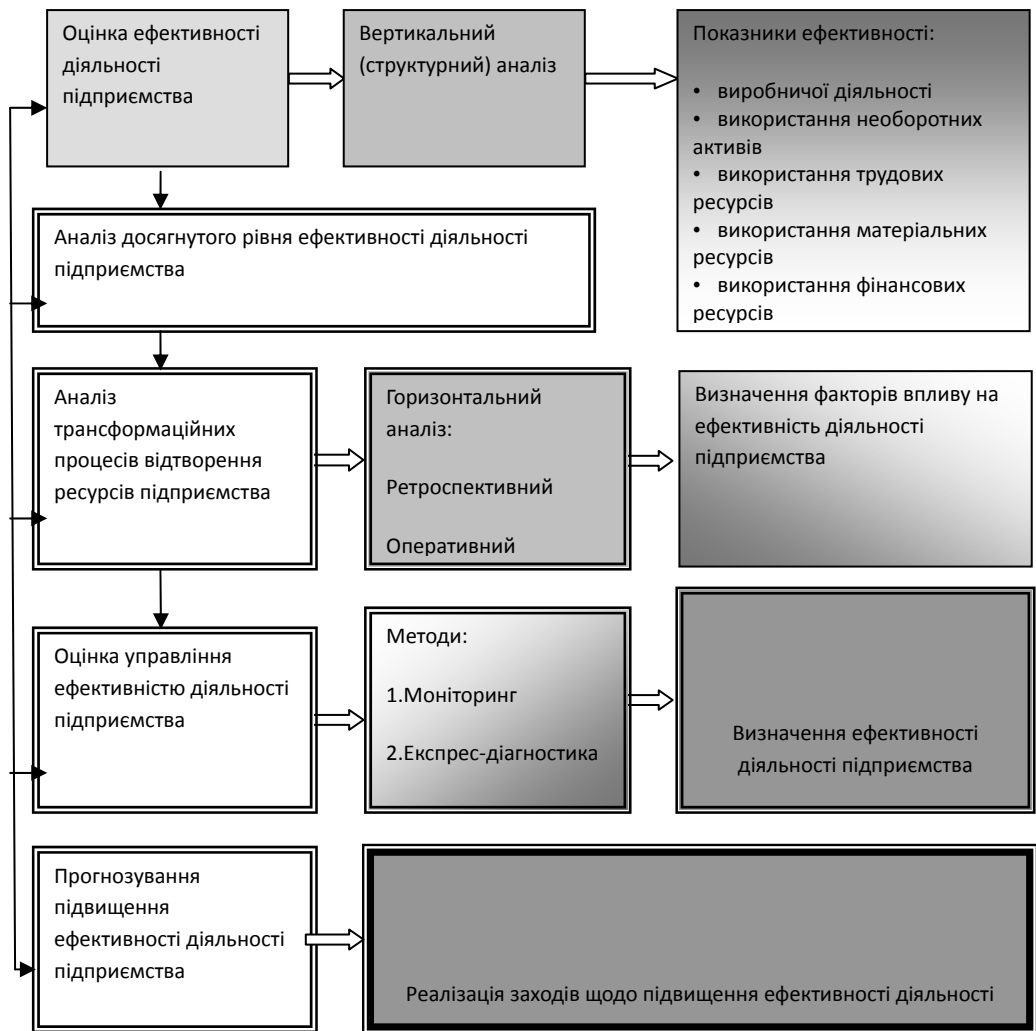

Рис. 2. Етапи діагностики ефективності діяльності підприємства

Таблиця 1

Групи внутрішніх показників ефективності діяльності підприємства

№п/п	Напрями дослідження показників ефективності	Коефіцієнти оцінки ефективності	Схема розрахунку показників
1	Виробничої діяльності	Чистий прибуток на 1 працівника	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна чисельність працівників}}$
		Обсяг реалізації на 1 працівника	$\frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Середньорічна чисельність працівників}}$
2	Використання необоротних активів	Коефіцієнт оновлення	$\frac{\text{Вартість оновлених основних фондів}}{\text{Загальна вартість основних фондів}}$
		Коефіцієнт придатності	$\frac{\text{Залишкова вартість основних фондів}}{\text{Первинна вартість основних фондів}}$

		Фондовіддача	<u>Обсяг виробництва</u> Середньорічна вартість основних засобів
		Фондомісткість	<u>Середньорічна вартість основних засобів</u> Обсяг виробництва
		Коефіцієнт інтенсивного завантаження	<u>Середньодобовий обсяг виробництва</u> Середньодобова виробнича потужність
		Коефіцієнт екстенсивного завантаження	<u>Фактичний фонд робочого часу</u> Розрахунковий фонд робочого часу
		Коефіцієнт інтегрального завантаження	Коефіцієнт інтенсивного завантаження • Коефіцієнт екстенсивного завантаження
3	Використання трудових ресурсів	Середньорічний виробіток продукції одним робітником	<u>Річний обсяг виробництва</u> Середньорічна чисельність працівників
		Трудомісткість продукції	Середня кількість годин, відпрацьованих <u>одним працівником</u> Обсяг виробництва
		Індекс продуктивності праці	<u>Середній виробіток за звітний період</u> Середній виробіток за базисний період
		Питома вага заробітної плати у витратах підприємства	<u>Витрати на оплату праці</u> Витрати підприємства
4	Використання матеріальних ресурсів	Коефіцієнт забезпечення матеріальними ресурсам	<u>Вартість фактично отриманих матеріалів</u> Планова потреба в матеріальних ресурсах
		Матеріаловіддача	<u>Сума матеріальних витрат</u> Вартість виробленої продукції
		Матеріаломісткість	<u>Вартість виробленої продукції</u> Сума матеріальних витрат
		Коефіцієнт обертання запасів	<u>Вартість реалізованої продукції</u> Вартість запасів
5	Використання фінансових ресурсів	Коефіцієнт повернення капітальних вкладень	<u>Капітальні вкладення</u> Середньорічний грошовий потік
6	Стану розрахунків	Коефіцієнт динаміки дебіторської заборгованості	<u>Сума дебіторської заборгованості</u> Обсяг продажів у кредит
		Коефіцієнт динаміки кредиторської заборгованості	<u>Сума кредиторської заборгованості</u> Обсяг закупівлі в кредит

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, система діагностики ефективності функціонування підприємства створює достовірні й надійні інформаційні масиви для прийняття раціональних рішень в напрямку стратегії перспективного розвитку підприємства.

Застосовуючи систему діагностики для оцінювання ефективності діяльності підприємств, потрібно постійно порівнювати позитивні наслідки застосування цієї системи та поточні витрати на підтримання її функціонування. Удосконалення системи діагностики для оцінювання ефективності діяльності підприємств особливо актуальне для перспектив діяльності кожного підприємства, тому що якісно проведена діагностика створює необхідне аналітичне підґрунтя для формування умов ефективної діяльності підприємства, визначення переліку раціональних заходів щодо підвищення прибутковості, а отже є запорукою успішного розв'язання завдань з локалізації неефективної роботи підприємств регіону.

З цією метою запропоновано здійснювати діагностику ефективності на основі структуризації факторів впливу внутрішнього середовища підприємства шляхом розрахунку аналітичних, узагальнюючих показників та аналізу інтегрального показника ефективності результатів діяльності підприємств.

Л і т е р а т у р а

1. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз / Київський національний економічний ун-т. — К. : КНЕУ, 2005. — 292с.
2. Башнянин Г. І., Третяк Г. С. Ефективність дерегуляції економічних систем перехідного типу: методологічні проблеми метрологічного аналізу. — Л. : Видавництво Львівської комерційної академії, 2008. — 502с.
3. Бурковський І. Д., Лагодієнко В. В., Червен І. І., Шебаніна О. В. Ефективність використання основних засобів виробництва і технічного обслуговування сільськогосподарських підприємств / Миколаївський держ. аграрний ун-т. — Миколаїв : МДАУ, 2005. — 197с.
4. Власова Н. О., Мелушова І. Ю. Ефективність формування фінансових результатів підприємств роздрібної торгівлі / Харківський держ. ун-т харчування та торгівлі. — Х., 2008. — 256с.
5. Дієсперов В. С. Ефективність виробництва господарств Київщини / В. С. Дієсперов. — К. : ННЦ "Ін-т аграр. економіки", 2009. — 80 с.
6. Коротков Е. М. Антикризисове управління: Підручник / Коротков Е. М. та др. М.: ІНФРА-М, 2001. - 432 с.
7. Кондрашов О. М., Пашута М. Т. Стан та ефективність інноваційної діяльності в промисловості України. — К. : Науковий світ, 2001. — 52с.

8. Коноплицький В. А. Економічний словник: тлумачно-термінологічний / В. А. Коноплицький, Г. І. Філіна. — К.: КНТ, 2007. — 577с.
9. Кулинич Т. В. Ефективність застосування мотиваційних важелів та стимулів на діючих підприємствах: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / Харківський ін-т бізнесу і менеджменту. — Х., 2004. — 20с.
10. Лега Ю. Г., Поляков О. М. Якість, ціна та ефективність виробництва: монографія. — К.: Наукова думка, 2008. — 503с.
11. Синиця Л. В. Оцінка стійкості підприємства: монографія / Л. В. Синиця —Донецьк: Юго-Восток, 2010. — 184 с.

А.П. Гречан, Н.Й. Радинова
Диагностика эффективности деятельности предприятий
Представлены результаты исследований сущности, этапов и инструментария диагностики эффективности деятельности предприятия.
Ключевые слова: диагностика, капитал предприятия, система анализа, социально-экономическая система предприятия.

Grechan A.P., Radionova N.J.
Diagnostics of efficiency of activity of enterprises
The results of researches of essence, stages and tool of diagnostics of efficiency of activity of enterprise are presented.
Keywords: diagnostics, capital of enterprise, system of analysis, socio-economic system of enterprise.

Гречан А.П. – д.е.н., професор, зав. кафедри ЕОФ КНУТД
Радинова Н.Й. – к.е.н., доцент кафедри ЕОФ КНУТД

Стаття подана 02.06.2011